

بررسی میزان مشارکت درون گروهی و عضویت کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در همگرایی های منطقه ای

حسن ناقب

(فوق لیسانس توسعه اقتصادی و برنامه ریزی، «موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی»)

اسلامی یکی از سازمان های بین المللی است که نزدیک به چهار دهه از عمر آن می گذرد و هم اکنون ۵۷ عضو از قاره های آسیا، آفریقا، اروپا و آمریکای لاتین را در خود جای داده است. این سازمان بزرگ ترین، وسیع ترین و پر جمعیت ترین نهاد بین المللی متشکل از کشورهای اسلامی محسوب می شود. کشورهای اسلامی با مساحتی حدود ۲۴ درصد از کل مساحت جهان (۳۲/۴ میلیون کیلومتر مربع) و ۲۰/۶ درصد از کل جمعیت جهان (۱/۳ میلیارد نفر)، حدود ۴/۸ درصد از کل GDP جهان (۱۷۴۵ میلیارد دلار) و ۷/۷ درصد از کل تجارت جهانی (۱۱۸۰ میلیارد دلار) را به خود اختصاص داده اند. (۲) این ارقام نشان می دهد که به نسبت جمعیت و مساحت کشورهای عضو (OIC) بدین ترتیب در حال حاضر مجموع کشورهای عضو (OIC) جایگاه شایسته ای در فعالیت های اقتصادی و تجاری جهان نداشته و تلاش در جهت ایجاد

زمینه های مناسب به منظور گسترش این گونه فعالیت ها در سطح بین المللی ضروری به نظر می رسد.

با توجه به شرایط و موقعیت های متفاوت کشورهای اسلامی از لحاظ ویژگی های اقتصادی-تجاری، کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی می توانند از تشکیل پیمان های منطقه ای به عنوان ابزار اساسی جهت ارتقاء تغییرات ساختاری و کمک به توسعه متوازن در بین سایر کشورها استفاده کنند. همگرایی های اقتصادی که با سیاست کاهش یا حذف موانع گمرکی، تحرک عوامل تولید و یکسان سازی سیاست های پولی و مالی را فراهم می سازند، در نهایت باعث گسترش و تقویت ارتباطات چند جانبه تجاری-اقتصادی بین کشورهای عضو می گردند. (۳)

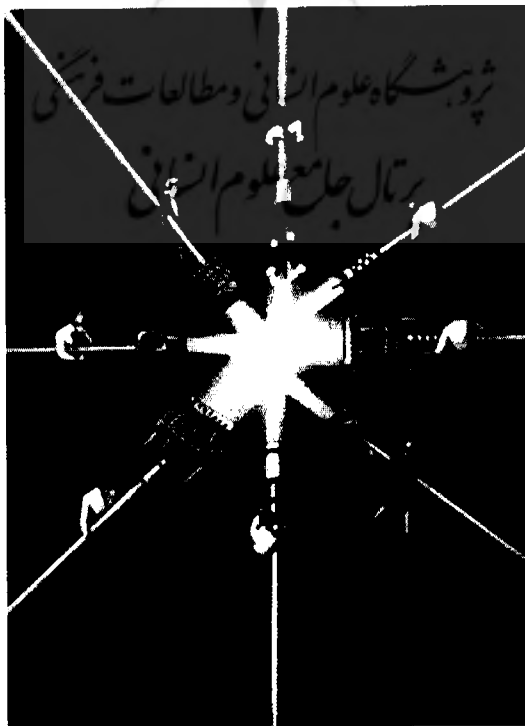
مجموعه کشورهای این سازمان طی

همگرایی های منطقه ای از جمله اهداف مورد توجه کشورها در یک حوزه جغرافیایی یا فرهنگی است. این مقاله امکان پذیری دسترسی به چنین هدفی را برای کشورهای مسلمان بررسی کرده و طی آن ساختار اقتصادی کشورها و نحوه تعاملات موجود میان آن ها بررسی شده است.

مقدمه

امروزه همگرایی های تجاری منطقه ای جزء لاینفک نظام تجارت بین الملل است زیرا بیش از یک-سوم تجارت جهانی در قالب تجارت منطقه ای انجام می شود. بعلاوه با افزایش روز افزون اینگونه موافقت نامه ها در سراسر دنیا، سهم تجارت منطقه ای در جهان روند رو به افزایشی دارد. دهه ۱۹۹۰ برای ترتیبات تجارت منطقه ای دهه فعال و پرباری محسوب می شود. تعداد موافقت نامه های تجارت منطقه ای که تاکنون مورد مذاکره طرف های تجاری قرار گرفته است به طور تصاعدی افزایش یافته و همچنین قلمرو و دسترسی جغرافیایی آن ها نیز طی این سال ها بسط و گسترش یافته است. این روند به خصوص پس از اتمام دور اروگوئه و تشکیل سازمان تجارت جهانی افزایش یافته به طوری که آمار دو سال آخر دهه ۹۰ بیشترین رشد در این زمینه را نشان می دهد. (۱)

کشورهای اسلامی نیز از لحاظ عضویت در موافقت نامه های منطقه ای مستثنی نبوده و به منظور همگرایی و گسترش همکاری های اقتصادی و تجاری در میان اعضای خود اقدام به تشکیل سازمان کنفرانس اسلامی (OIC) نموده اند. سازمان کنفرانس

سال‌های اخیر علاوه بر اقدامات دو جانبه به منظور ایجاد موافقت‌نامه‌های اقتصادی-تجاری، با کشورهای مختلف جهان در سطح منطقه‌ای نیز به انعقاد موافقت‌نامه‌های همگرایی منطقه‌ای مبادرت ورزیده‌اند. علاوه بر فعالیت‌های مذکور در سطح جهانی، در قالب سازمان کنفرانس اسلامی نیز موافقت‌نامه‌هایی انعقاد کرده‌اند که تمامی اعضای آن را کشورهای اسلامی تشکیل می‌دهند مانند شورای همکاری خلیج فارس (GCC) و یا اکو (ECO). اقدامات جهت گسترش و تعمیق این همگرایی‌های منطقه‌ای در حال انجام است و همچنین مذاکرات پیرامون انعقاد موافقت‌نامه‌های دیگر نیز در بین کشورهای اسلامی در حال انجام بوده و مراحل اولیه خود را سپری کند مانند گروه D8 و نظام ترجیحات تجاری سازمان کنفرانس اسلامی (TPS/OIC). این اقدامات را می‌توان حرکتی در راستای تشکیل بازار مشترک اسلامی و استحکام هر چه بیشتر زمینه همکاری‌های اقتصادی-تجاری تلقی کرد.

در این گزارش ابتدا به بررسی و تحلیل جایگاه مجموع کشورهای عضو OIC در تجارت جهانی پرداخته و سپس موافقت‌نامه‌های تجاری مختلفی که کشورهای اسلامی در آن عضویت دارند، معرفی می‌شوند. در ادامه وضعیت تجارت در هر یک از آن موافقت‌نامه و جایگاه سازمان کنفرانس اسلامی در آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱- جایگاه کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در تجارت جهانی

۱-۱- تجارت جهانی

وضعیت تجارت جهانی و تجارت کشورهای عضو این سازمان بر اساس گزارشات آماری صندوق بین‌المللی پول^(۴) در جدول (۱) ارائه شده است. مطابق جدول مذکور کل حجم مبادلات تجاری (صادرات + واردات) جهان از ۸۵۶۳ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۴ با رشد متوسط سالیانه معادل ۶/۷ درصد به ۱۵۳۵۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ افزایش یافته است و در این میان حجم مبادلات تجاری کشورهای عضو سازمان نیز از ۵۹۷ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۴ به ۱۱۸۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ افزایش یافته که از رشد متوسط سالیانه معادل ۷/۹ درصد طی دوره مورد بررسی برخوردار بوده است (نمودار ۱). این آمار رشد بالاتر تجارت کشورهای عضو سازمان نسبت به رشد تجارت جهانی را نشان می‌دهد. به طوری که سهم تجارت مجموع کشورهای عضو سازمان از کل تجارت جهانی در سال ۱۹۹۴ معادل ۷ درصد بوده که با رشد ۱/۱ درصدی به ۷/۷ درصد در سال ۲۰۰۳ بالغ شده است (نمودار ۲).

در بین کشورهای عضو سازمان مالزی بیشترین حجم تجارت را با سایر نقاط جهان دارد. بر اساس آمار صندوق بین‌المللی پول در سال ۲۰۰۳ کل تجارت این کشور با جهان ۲۲۰ میلیارد دلار بوده که ۱۹ درصد از کل تجارت اعضای سازمان با جهان را تشکیل می‌دهد. مطابق جدول (۲)، از لحاظ حجم تجارت با جهان پس از مالزی، کشورهای عربستان با ۱۳۸ میلیارد دلار (۱۲ درصد از کل تجارت سازمان)، ترکیه با ۱۱۶ میلیارد دلار (۱۰ درصد از کل تجارت سازمان)، امارات متحده عربی با ۱۰۰ میلیارد دلار (۹ درصد از کل تجارت سازمان)، اندونزی با ۹۴ میلیارد دلار (۸ درصد از کل تجارت سازمان)، ایران با ۵۸ میلیارد دلار (۵ درصد از کل تجارت سازمان) و الجزایر با ۴۰ میلیارد دلار (۷ درصد از کل تجارت سازمان) در رتبه‌های بعدی قرار دارند. بر اساس این آمار هفت کشور فوق در مجموع حدود ۶۴ درصد از کل تجارت با جهان را به خود اختصاص داده‌اند و همچنین ملاحظه می‌شود که ایران ششمین کشور از لحاظ حجم

تجارت به جهان در بین ۵۷ کشور عضو بوده و جایگاه نسبتاً مناسب‌تر آن را در بین اعضای نشان می‌دهد.

مطابق جدول (۱)، کل صادرات جهانی از ۴۲۴۴ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۴ با رشد متوسط سالیانه معادل ۶/۶ درصد به ۷۵۳۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ بالغ شده است. در این میان کل صادرات اعضای سازمان به جهان از ۳۰۱ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۴ با رشدی معادل ۸/۵ درصد به ۶۲۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ افزایش یافته است (نمودار ۱). با توجه به رشد بیشتر صادرات اعضای سازمان نسبت به رشد صادرات جهانی، سهم صادرات کشورهای مذکور به جهان از کل صادرات جهانی نیز از ۷/۱ درصد در سال ۱۹۹۴ به ۸/۳ درصد در سال ۲۰۰۳ رسیده است (نمودار ۲).

از لحاظ صادرات، کشور مالزی در بین اعضای سازمان پیشتاز بوده و با صادراتی به میزان ۱۲۲ میلیارد دلار به جهان، ۱۹ درصد از کل صادرات اعضای سازمان به جهان را به خود اختصاص داده است. مطابق جدول (۳)، به ترتیب کشورهای عربستان سعودی با ۸۵ میلیارد دلار (۱۳ درصد از کل صادرات سازمان)، اندونزی با ۶۱ میلیارد دلار (۱۰ درصد از کل صادرات سازمان)، امارات متحده عربی با ۴۹ میلیارد دلار (۸ درصد از کل صادرات سازمان)، ترکیه با ۴۷ میلیارد دلار (۸ درصد از کل صادرات سازمان)، ایران با ۳۰ میلیارد دلار (۵ درصد از کل صادرات سازمان)، الجزایر با ۲۵ میلیارد دلار (۴ درصد از کل صادرات سازمان) در رتبه‌های بعدی قرار دارند. کشورهای فوق در مجموع حدود ۶۷ درصد از کل صادرات اعضای به جهان را به خود اختصاص داده‌اند.

همچنین بررسی روند واردات جهانی طی دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۴ نشان می‌دهد کل واردات جهانی^(۵) از ۴۳۱۹ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۴ با رشد متوسط سالیانه ۶/۸ درصد به ۷۸۱۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ بالغ شده است. در این میان کل واردات اعضای سازمان به جهان از ۲۹۷ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۴ با رشد متوسط سالیانه ۷/۲ درصد به ۵۵۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ افزایش یافته است (نمودار ۱). واردات اعضای سازمان از جهان نیز دارای رشد بیشتری نسبت به رشد کل واردات جهانی بوده و سهم واردات اعضای سازمان از کل واردات جهانی نیز طی دوره مورد بررسی از ۶/۹ درصد در سال ۱۹۹۴ به ۷/۱ درصد در سال ۲۰۰۳ افزایش یافته است (نمودار ۲).

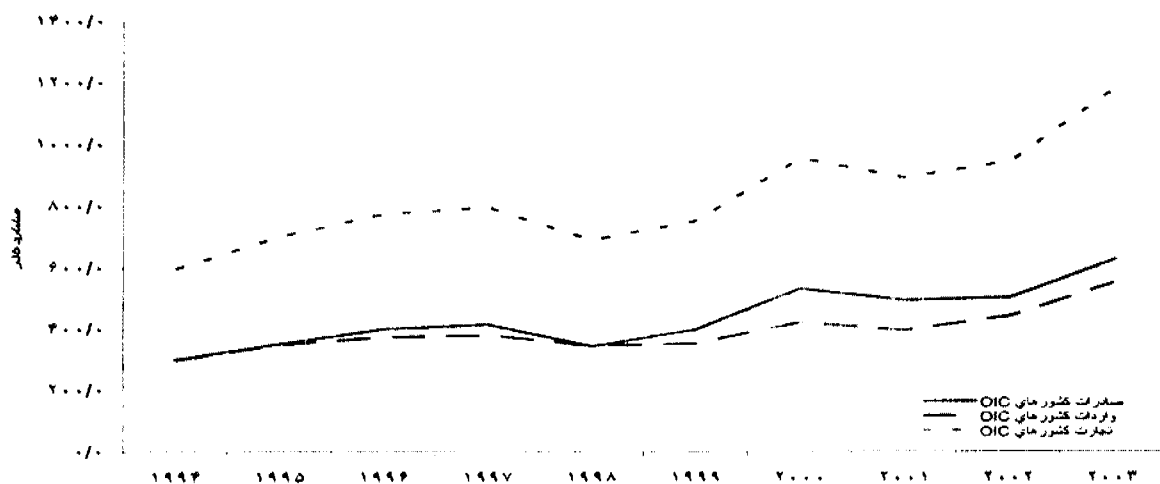
از لحاظ واردات نیز کشور مالزی در راس عمده‌ترین واردکنندگان در بین اعضای سازمان قرار دارد و در سال ۲۰۰۳ با ۹۸ میلیون دلار واردات از جهان، ۱۸ درصد از کل واردات اعضای سازمان از جهان را به خود اختصاص داده است. همچنین در زمینه واردات، مطابق جدول (۴)، به ترتیب کشورهای ترکیه با ۶۹ میلیارد دلار (۱۳ درصد از کل واردات سازمان)، عربستان با ۵۳ میلیارد دلار (۱۰ درصد از کل واردات سازمان)، امارات متحده عربی با ۵۱ میلیارد دلار (۹ درصد از کل واردات سازمان)، اندونزی با ۳۳ میلیارد دلار (۶ درصد از کل واردات سازمان)، ایران با ۲۸ میلیارد دلار (۵ درصد از کل واردات سازمان)، مصر با ۲۲ میلیارد دلار (۴ درصد از کل واردات سازمان) در رتبه‌های بعدی قرار دارند. کشورهای فوق در مجموع حدود ۶۴ درصد از کل واردات اعضای سازمان به جهان را به خود اختصاص داده‌اند.

۲-۱- تجارت درون گروهی

تجارت درون گروهی کشورهای اسلامی طی سال‌های ۲۰۰۳-۱۹۹۴ نشان‌دهنده میزان گرایش کشورهای مذکور به گسترش مبادلات تجاری بین اعضای سازمان کنفرانس اسلامی است. بررسی‌ها حاکی از رشد مناسب تجارت بین اعضای سازمان طی دوره مورد نظر است. بر اساس جدول (۱) کل

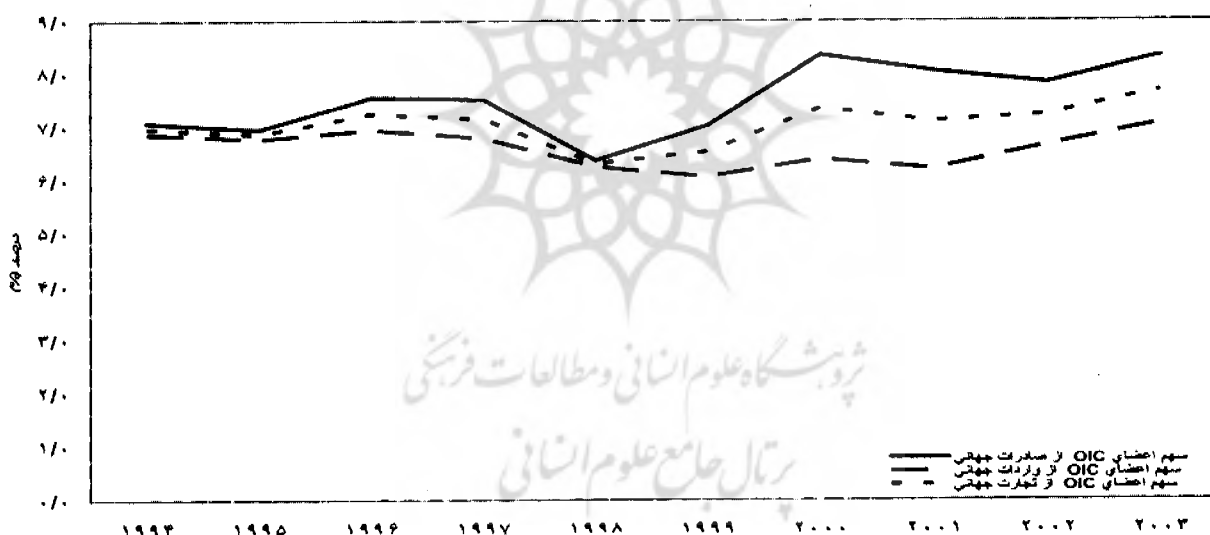
نمودار (۱):

رشد تجارت کشورهای عضو OIC با جهان طی دوره ۱۹۹۴-۲۰۰۳

نمودار (۲):

رشد سهم کشورهای عضو OIC از تجارت جهانی طی دوره ۱۹۹۴-۲۰۰۳

درصد از کل واردات اعضای سازمان از درون کشورهای عضو صورت پذیرفته است که در سال ۲۰۰۳ به ۱۳/۵ درصد افزایش یافته که رقم درخور توجهی است (نمودار ۴).

به طور کلی بررسی‌های آماری حاکی از آن است که طی دوره ۱۹۹۴-۲۰۰۳ تجارت کشورهای عضو سازمان گرایش بسمت درون اعضا داشته است و طی دوره مورد بررسی کشورهای عضو سازمان گرایش به تامین واردات از درون گروه داشته‌اند، به طوری که سهم واردات درون گروهی به میزان ۲/۲ درصد رشد داشته است.

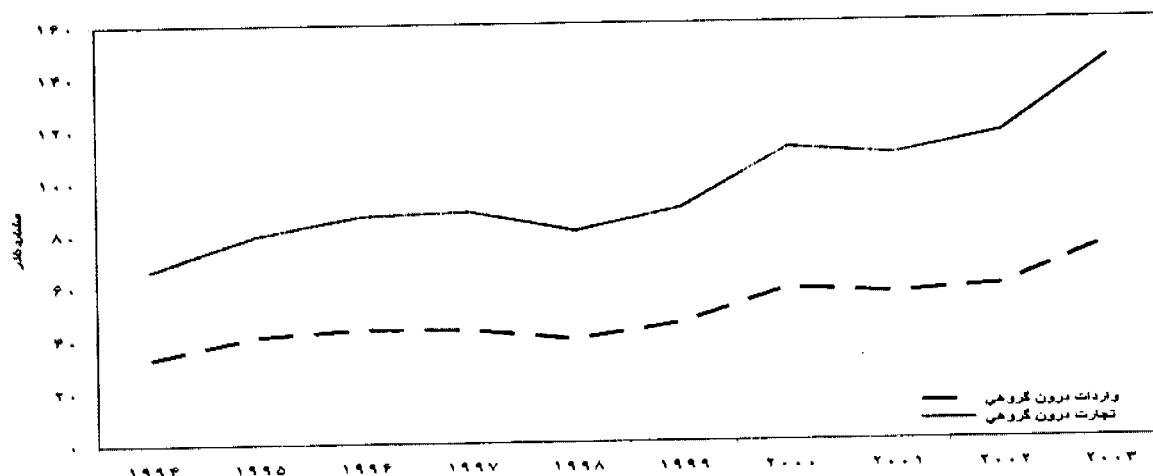
میزان مشارکت هر یک از کشورهای عضو سازمان در تجارت جهانی و سهم آن‌ها در صادرات و واردات کل اعضای سازمان با کل جهان بسیار متفاوت است؛ به طوری که مطابق جدول (۲)، طی دوره ۱۹۹۴-۲۰۰۳ مالزی ۱۹/۳

تجارت درون گروهی اعضای سازمان از ۶۶ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۴ به ۱۴۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ افزایش یافته است که رشد متوسط سالیانه معادل ۹/۱ درصد را نشان می‌دهد (نمودار ۳). از سوی دیگر سهم تجارت درون گروهی کشورهای عضو سازمان از کل تجارت آن‌ها با جهان افزایش یافته و از ۱۱/۱ درصد در سال ۱۹۹۴ به ۱۲/۳ درصد به ۱/۱ درصد متوسط سالیانه (نمودار ۴).

برای نمایاندن میزان مشارکت درون گروهی کشورهای مذکور لازم است واردات درون گروهی اعضای سازمان نیز مورد بررسی قرار گیرد. بر اساس جدول (۱) واردات درون گروهی کشورهای عضو سازمان از ۳۳ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۴ به ۷۴/۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ افزایش یافته است (نمودار ۳). از سوی دیگر در سال ۱۹۹۴ بیش از ۱۱

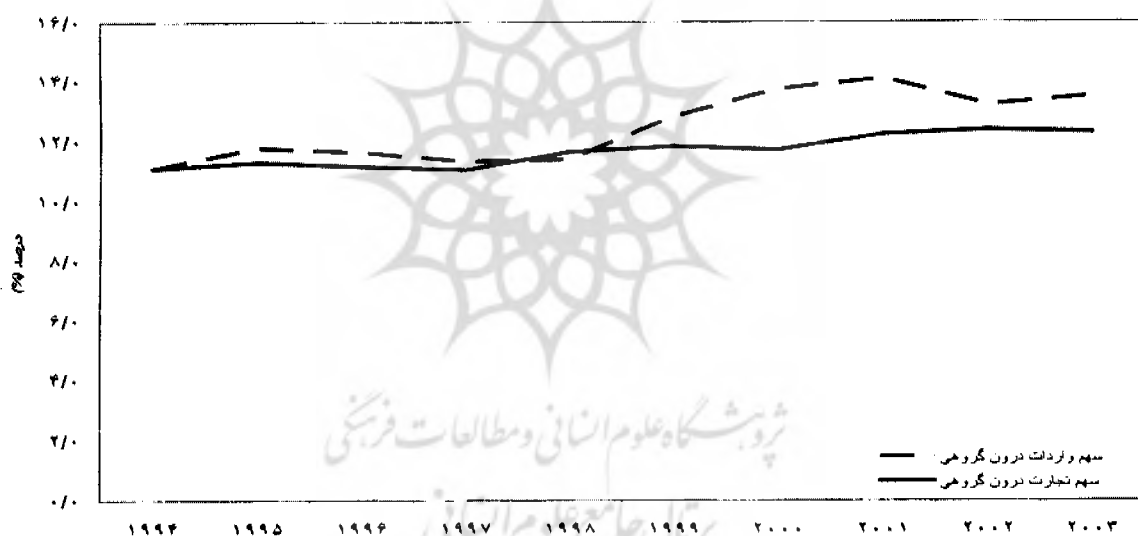
نمودار (۳):

روند تجارت درون گروهی کشورهای عضو OIC طی دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۴

نمودار (۴):

روند سهم کشورهای عضو OIC از تجارت درون گروهی طی دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۴

درصد از کل تجارت کشورهای عضو با جهان را به خود اختصاص داده است. در این رابطه، کشورهای عربستان سعودی (با ۱۱/۳ درصد)، اندونزی (با ۱۰/۳ درصد)، ترکیه (با ۸/۹ درصد)، امارات متحده عربی (با ۷/۵ درصد) و ایران (با ۴/۵ درصد) در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

کشورهای مذکور سهم در خور توجهی در کل تجارت اعضای سازمان با جهان دارند و همچنین از لحاظ حجم تجارت نسبت به سایر کشورهای عضو دارای بیشترین میزان تجارت درون گروهی هستند به عنوان مثال به ترتیب عربستان سعودی با ۱۲۱۴۱۷ میلیون دلار، ترکیه با ۹۶۰۱۶ میلیون دلار، امارات متحده عربی با ۹۲۴۴۳ میلیون دلار، اندونزی با ۷۹۹۸۵ میلیون دلار، مالزی با ۷۵۹۸۶ میلیون دلار، پاکستان با ۵۹۲۱۸ میلیون دلار و ایران با ۳۹۸۱۲ میلیون دلار بیشترین حجم تجارت درون گروهی با کشورهای عضو سازمان را دارند. اما سهم تجارت درون گروهی کشورهای فوق بالا نبوده و به جز پاکستان که

است. اما از لحاظ حجم صادرات درون گروهی، عربستان با ۸۶۸۶۷ میلیون دلار (۱۴/۶ درصد)، بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است و مالزی با ۴۶۴۰۵ میلیون دلار، اندونزی با ۴۲۸۸۰ میلیون دلار، ترکیه با ۴۲۷۹۲ میلیون دلار، ایران با ۱۸۹۹۸ میلیون دلار و پاکستان با ۱۷۷۵۹ میلیون دلار در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در جدول (۴) واردات اعضای سازمان از جهان به تفکیک هر کشور ارائه شده است. در این میان واردات مالزی از جهان با سهمی معادل ۱۹/۲ درصد بیش‌تاز بوده و کشورهای ترکیه (۱۱/۶ درصد)، عربستان سعودی (۸/۸ درصد)، اندونزی (۸/۶ درصد)، امارات متحده عربی (۷/۶ درصد) و ایران (۴/۱ درصد) در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

شورای همکاری خلیج فارس (GCC)، اتحادیه مغرب عربی (AMU)، شورای وحدت اقتصادی اتحادیه مغرب عربی (AEU) و اتحادیه پولی و اقتصادی افریقای غربی (WAEMU)، D8، (۶) و (۷) از آن جمله می‌باشند.

گروه دوم همکاری‌ها و یا همگرایی‌های منطقه‌ای هستند که همه اعضای آن را کشورهای اسلامی تشکیل نداده و کشورهای اسلامی همراه با کشورهای غیر اسلامی در آن همگرایی‌ها مشارکت دارند. جامعه اقتصادی افریقای (AEC)، کشورهای مستقل مشترک‌المنافع (CIS)، اتحادیه اقتصادی و گمرکی افریقای مرکزی (UDEAC)، بازار مشترک

افریقای شرقی و جنوبی (COMESA)، جامعه اقتصادی کشورهای افریقای مرکزی (ECCAS)، جامعه اقتصادی کشورهای افریقای غربی (ECOWAS)، کمیته اقیانوس هند (IOC)، اتحادیه رودخانه مانو (MRU)، آ.سه. آن (ASEAN)، همکاری اقتصادی دریای سیاه (BSEC)، مجمع اقتصادی آسیای شرقی (EAEC)، جامعه جنوب آسیا برای همکاری منطقه‌ای (SAARC) و برنامه‌های بین‌مرزی (CBI) از آن جمله می‌باشند. (۸)

در جدول (۵) وضع فعلی فعالیت کشورهای اسلامی در همگرایی‌های منطقه‌ای و همچنین شرایط عضویت آن‌ها در سازمان تجارت جهانی (WTO) ارائه شده است.

بر اساس جدول مذکور در بین کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی تنها کشور لبنان تاکنون در هیچ همگرایی تجاری منطقه‌ای مشارکت نداشته است. هرچند این کشور نیز در سال‌های اخیر جزو کشورهای مذاکره‌کننده در زمینه نظام ترجیحات تجاری کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی بوده است. کشورهای گویان و سورینام اگرچه به عضویت سازمان تجارت جهانی درآمده‌اند، اما در همگرایی‌های تجاری منطقه‌ای عضویت ندارند.

به‌طور کلی ۳۶ کشور عضو در سازمان تجارت جهانی عضویت دارند و ۲۱ کشور به‌رغم تلاش‌هایی که برخی از آن‌ها به منظور عضویت در سازمان مذکور انجام داده‌اند، هنوز به عضویت آن سازمان در نیامده‌اند.

در بین کشورهای عضو سازمان کشورهای کوموروس و موریتانی بیشترین مشارکت همگرایی‌های منطقه‌ای را دارند؛ به‌طوری‌که هر یک در چهار همگرایی تجاری منطقه‌ای مختلف عضویت دارند. شمار کشورهای عضو سازمان که حداقل در سه همگرایی منطقه‌ای عضویت دارند به ۱۵ کشور بالغ می‌شود. همچنین تعداد ۲۱ کشور دیگر عضو سازمان نیز حداقل در دو همگرایی منطقه‌ای عضویت دارند. سایر کشورهای عضو سازمان که شامل ۱۶ کشور هستند حداقل در یک همگرایی تجاری منطقه‌ای عضویت دارند.

در صورت شکل‌گیری گروه D8 و همچنین اجرایی شدن موافقتنامه نظام ترجیحات تجاری کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی، تعداد موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای برای کشورهای عضو آن بیشتر خواهد شد. از بین

همچنین در زمینه سهم واردات درون گروهی، کشور تاجیکستان با تا ۴۸/۹ درصد از کل واردات خود از اعضای سازمان رتبه اول و کشورهای بحرین (۴۲/۲ درصد)، یمن (۴۱ درصد)، قریزستان (با ۳۹/۵ درصد)، سومالی (۳۹/۴ درصد) در رتبه‌های بعدی قرار دارند. از لحاظ حجم واردات درون گروهی، کشور ترکیه با ۵۳۲۲۴ میلیون دلار بیشترین میزان را به خود اختصاص داده و کشورهای امارات متحده عربی با ۴۳۲۴۸ میلیون دلار، پاکستان ۴۱۴۵۹ میلیون دلار، اندونزی ۳۷۱۰۵ میلیون دلار، عربستان سعودی با ۳۴۵۵۰ میلیون دلار، مالزی با ۲۹۵۸۱ میلیون دلار و ایران با ۲۰۸۱۴ میلیون دلار در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

۳-۱- تراز تجاری

با توجه به حجم بالاتر صادرات اعضای سازمان به جهان نسبت به واردات آن‌ها از جهان، تراز تجاری اعضای سازمان در سال ۱۹۹۴ دارای مازاد و معادل ۴/۱ میلیارد دلار بوده است و به دلیل رشد بیشتر صادرات کشورهای عضو سازمان به جهان نسبت به واردات آن‌ها از جهان این مازاد تراز تجاری با رشد متوسط سالیانه معادل ۳۸/۳ درصد به ۷۵/۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ افزایش یافته است.

۲- وضع کشورهای اسلامی در همگرایی‌های تجاری منطقه‌ای

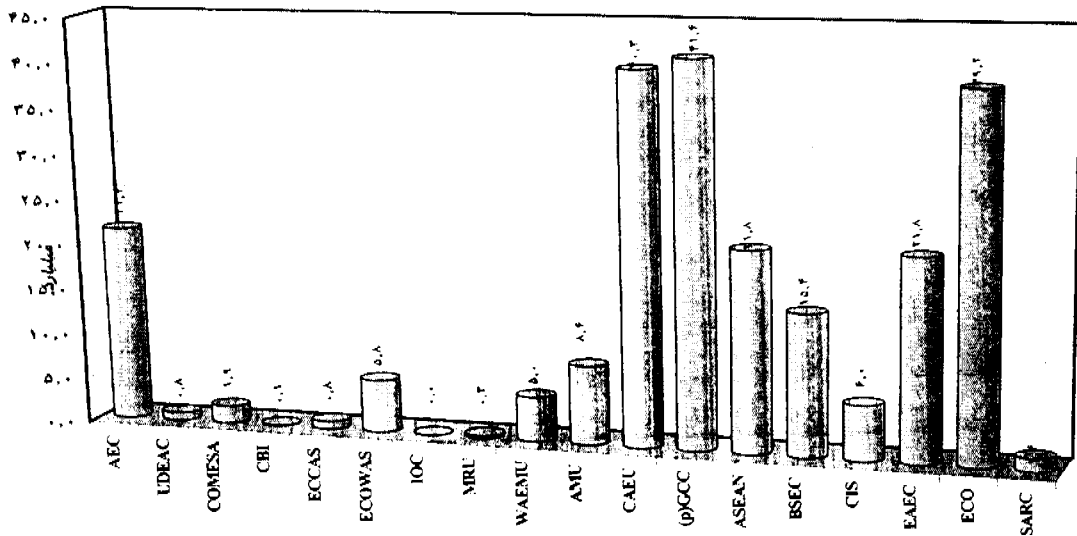
به‌طور کلی ساده‌ترین شکل همگرایی‌های تجاری منطقه‌ای را همگرایی‌های دوجانبه تشکیل می‌دهد که حدود ۸۰ درصد موافقتنامه‌های در حال اجرا و قریب به ۹۰ درصد موافقت‌نامه‌های مورد مذاکره را در بر می‌گیرد. موافقتنامه‌های همگرایی صرفاً محدود به دو کشور نمی‌شود بلکه می‌تواند میان یک بلوک تجاری و یک کشور هم منعقد شود.

همانطور که اشاره شده است کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در همگرایی‌های مختلف عضویت دارند. این همگرایی‌ها را می‌توان در دو گروه مورد بررسی قرار داد:

گروه اول همگرایی‌هایی هستند که تمامی اعضای آن را کشورهای اسلامی تشکیل می‌دهند. سازمان همکاری‌های اقتصادی (ECO)،

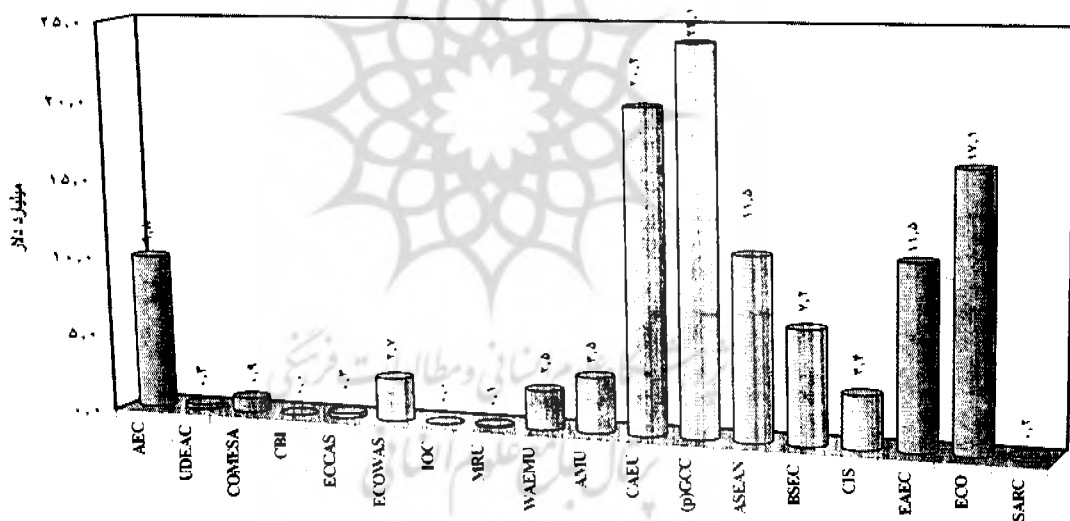
نمودار (۵):

حجم تجارت موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای کشورهای عضو OIC با کل جهان در سال ۲۰۰۳

نمودار (۶):

میزان صادرات موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای کشورهای عضو OIC در سال ۲۰۰۳

کشورهای عضو جامعه اقتصادی افریقایی (AEC) با اختصاص مساحتی در حدود ۱۷ میلیون متر مربع بیشترین مساحت را دارا بوده و اعضای موافقت‌نامه نظام ترجیحات تجاری کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی با ۸/۲۹ میلیون متر مربع، شورای وحدت اقتصادی اتحادیه مغرب عربی با ۸/۲۸ میلیون متر مربع و با ۷/۵ میلیون متر مربع در رتبه‌های بعدی قرار دارند و کمترین مساحت نیز در بین گروه‌بندی‌های منطقه‌ای کشورهای اسلامی مربوط به کمیته اقیانوس هند و جامعه جنوب آسیا برای همکاری منطقه‌ای می‌باشد. (جدول ۶).

اعضای گروه D8 به جز نیجریه و اندونزی که تاکنون در مذاکرات موافقت‌نامه نظام ترجیحات تجاری کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی شرکت نکرده‌اند، شش کشور دیگر از جمله ایران، مذاکرات موافقت‌نامه مذکور را نیز دنبال می‌کنند.

۱-۲- وضع مساحت، جمعیت و نیروی کار و کشورهای اسلامی در گروه‌بندی‌های منطقه‌ای

۱-۱-۲- مساحت

۲-۱-۲- جمعیت

کل جمعیت کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی ۱۳۲۶ میلیون نفر تا سال ۲۰۰۳ گزارش شده است، این حجم از جمعیت حدود ۲۱ درصد از کل

کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی دارای مساحتی بیش از ۳۲ میلیون متر مربع (۲۴ درصد از کل مساحت کره زمین) را به خود اختصاص داده‌اند. از بین همگرایی‌های تجاری منطقه‌ای کشورهای عضو سازمان،

جمعیت جهان را تشکیل می‌دهد. بیشترین جمعیت در بین گروه‌بندی‌های منطقه‌ای کشورهای اسلامی مربوط به گروه D8 در حدود ۸۶۷ میلیون نفر است و کشورهای اسلامی عضو کمیته اقیانوس هند نیز کمترین جمعیت حدود ۶۰۰ هزار نفر را به خود اختصاص داده‌اند.

از لحاظ ساختار جمعیتی بیش از ۲۰ درصد (۷۹۲ میلیون نفر) از جمعیت کشورهای اسلامی در سن ۱۵ تا ۶۴ سالگی قرار دارند. این گروه سنی در D8 با سهم ۱۳/۲ درصد و در موافقت‌نامه نظام ترجیحات تجاری کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی، با ۹/۴ درصد بالاترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند که نشان از نیروی کار بیشتر در گروه‌بندی‌های مزبور می‌باشد (جدول ۶).

۲-۱-۳- تولید ناخالص داخلی

تولید ناخالص داخلی کشورهای عضو سازمان ۴/۸ درصد (۱۷۴۵ میلیارد دلار) از تولید ناخالص داخلی کل جهان را تشکیل می‌دهد که نشان از سطح توسعه پایین این کشورها در مقایسه با دیگر سازمان‌های بین‌المللی است. از بعد گروه‌بندی‌های منطقه‌ای نیز D8 و نظام ترجیحات تجاری کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی بالاترین سهم از نظر تولید ناخالص داخلی (در حدود ۳ درصد) را تشکیل می‌دهند و مناطق، اتحادیه رودخانه مانو و برنامه‌های بین مرزی (CBI) پایین‌ترین رتبه این گروه را به خود اختصاص داده است (جدول ۶).

۲-۲- بررسی روند تجارت کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در همگرایی‌های منطقه‌ای

بررسی‌ها حاکی است در سال ۲۰۰۳، شورای همکاری خلیج فارس به‌عنوان یکی از موافقت‌نامه‌های فعال در بین کشورهای عضو سازمان که تمامی اعضای آن را کشورهای اسلامی تشکیل می‌دهند با ۳۲۰ میلیون دلار بیشترین میزان تجارت با سایر نقاط دنیا داشته است. آسه‌آن با ۳۱۹ میلیون دلار، مجمع اقتصادی آسیای شرقی با ۳۱۹ میلیون دلار، سازمان همکاری‌های اقتصادی با ۲۴۱ میلیون دلار و شورای وحدت اقتصادی اتحادیه مغربی عربی با ۲۳۷ میلیون دلار در رتبه‌های بعدی از نظر حجم تجارت با جهان قرار دارند. از لحاظ تجارت درون گروهی (با کشورهای عضو سازمان) نیز در بین موافقت‌نامه‌های فوق، شورای همکاری خلیج فارس از بیشترین حجم تجارت

معادل ۴۲ میلیارد دلار برخوردار است و همانطور که در نمودار (۵) ملاحظه می‌شود، شورای وحدت اقتصادی مغربی عربی با ۴۰ میلیارد دلار و سازمان همکاری‌های اقتصادی با ۳۹ میلیارد دلار در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

لازم به توضیح است که بر اساس این آمار حجم کل تجارت کشورهای عضو موافقت‌نامه نظام ترجیحات تجاری کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی و همچنین گروه D8 با اعضای سازمان به ترتیب با ۶۴ و ۶۲ میلیارد دلار و بالاتر از حجم تجارت سایر موافقت‌نامه‌ها با عضویت کشورهای عضو سازمان می‌باشد.

یکی از مهمترین بلوک‌های تجاری که کل اعضای آن را کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی تشکیل می‌دهند، شورای همکاری خلیج فارس است که بیشترین حجم تجارت و صادرات با کشورهای عضو سازمان را تشکیل می‌دهد.

طی دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۴ کل تجارت گروه مذکور از ۱۵۷ میلیارد دلار با رشد متوسط سالیانه معادل ۸/۲ درصد به ۳۲۰ میلیارد دلار رسیده است که از این رقم ۱۸۷ میلیارد دلار مربوط به صادرات و ۱۳۳ میلیارد دلار آن مربوط به واردات بوده است.

در حال حاضر ۱۳ درصد از کل تجارت کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس، معادل ۴۲ میلیارد دلار با کشورهای عضو سازمان بوده است که طی دوره مذکور از رشد متوسط سالیانه ۷/۳ درصد برخوردار بوده است. شورای وحدت اقتصادی اتحادیه مغرب عربی و سازمان همکاری‌های اقتصادی با سهمی در حدود ۱۷ و ۱۶/۳ درصد بعد از بالاترین حجم تجارت با کشورهای عضو سازمان را در بین سایر بلوک‌های منطقه‌ای تشکیل می‌دهند.

سه بلوک اتحادیه رودخانه مانو، برنامه‌های بین مرزی و کمیته اقیانوس هند دارای کمترین حجم تجارت با کشورهای عضو سازمان هستند. به طوری که در مجموع ۰/۴ میلیارد دلار (۸/۳ درصد) تجارت با سازمان را تشکیل می‌دهند.

در زمینه صادرات به کشورهای عضو سازمان، شورای همکاری خلیج فارس با ۲۴ میلیارد دلار در رتبه اول و شورای وحدت اقتصادی مغرب عربی با ۲۰ میلیارد دلار و سازمان همکاری‌های اقتصادی با ۱۷ میلیارد دلار در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

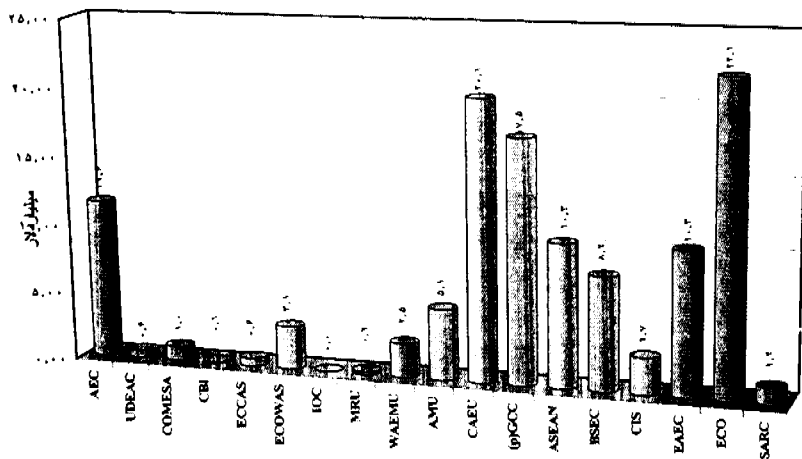
طی دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۴ میزان رشد متوسط صادرات کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس به کشورهای عضو سازمان معادل ۷/۶ درصد و میزان رشد واردات آن‌ها از کشورهای عضو سازمان مذکور کمتر و معادل ۶/۸ درصد بوده است، به طوری که در بین بلوک‌های منطقه‌ای رتبه سوم را به خود اختصاص داده‌اند.

در حال حاضر ۱۵/۴ درصد از کل صادرات سازمان همکاری‌های اقتصادی در سال ۲۰۰۳ با کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی بوده است که طی دوره مذکور میزان رشد ۹ درصدی را تجربه نموده است.

واردات سازمان همکاری‌های اقتصادی از کشورهای عضو سازمان معادل ۲۲ میلیارد دلار (۱۷ درصد) بوده که در بین سایر بلوک‌ها بیشترین حجم واردات را تشکیل می‌دهد و به ترتیب شورای وحدت اقتصادی مغربی عربی با ۲۰ میلیارد دلار و شورای همکاری خلیج فارس با ۱۷ میلیارد دلار رتبه‌های بعدی را تشکیل می‌دهند.

نمودار (۷):

وضعیت واردات موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای کشورهای عضو OIC در سال ۲۰۰۳

جدول (۱): روند تجارت جهانی و تجارت درون گروهی مجموع کشورهای عضو OIC طی دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۹

میلیارد دلار

نوع تجارت	سال												
	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸			
تجارت جهانی	کل تجارت جهانی	۸۵۶۳	۱۰۲۱۹	۸۷۱۰	۱۸۱۱۱	۱۶۵۰۰	۱۷۳۱۱	۲۰۶۹۱	۲۱۵۲۱	۲۵۰۳۱	۲۷۰۰۱	۲۸۰۰۱	۲۹۰۰۱
	کل تجارت OIC با جهان	۵۹۷	۷۰۲	۵۸۸	۱۶۹۸	۲۹۰	۲۵۸	۲۵۶	۱۹۷	۵۳۶	۷۱۱	۷۸۱	۸۰۱
	تجارت درون گروهی اعضای OIC	۶۶	۶۸	۸۷	۷۷	۷۰	۶۷	۸۱۱	۹۰۱	۸۱۱	۵۳۱	۵۳۱	۵۳۱
	سهم تجارت اعضای OIC از کل تجارت جهانی (درصد)	۷.۰	۶.۸	۷.۳	۴.۳	۴.۲	۳.۹	۳.۸	۳.۸	۳.۸	۳.۸	۳.۸	۳.۸
صادرات	کل صادرات جهانی	۴۲۴۴	۵۰۶۰	۴۳۰۰	۵۵۲۵	۴۹۳۵	۵۱۶۵	۶۱۶۱	۶۱۳۱	۷۱۳۱	۷۵۳۰	۷۸۳۰	۸۰۰۰
	کل صادرات OIC به جهان	۳۰۰	۳۵۳	۴۰۳	۱۶۳	۳۳۳	۲۹۶	۲۵۵	۳۶۳	۴۰۵	۴۲۸	۴۲۸	۴۲۸
	صادرات درون گروهی اعضای OIC	۳۳	۲۸	۳۳	۵۳	۱۳	۳۳	۳۵	۳۵	۷۵	۱۸	۱۸	۱۸
	سهم صادرات اعضای OIC از کل صادرات جهانی (درصد)	۷.۱	۷.۰	۷.۸	۷.۵	۲.۶	۰.۷	۰.۷	۰.۷	۰.۷	۰.۷	۰.۷	۰.۷
واردات	کل واردات جهانی	۴۳۱۹	۱۵۰۱	۴۴۲۰	۱۶۵۸۶	۱۶۵۶۵	۱۸۷۵	۱۶۵۶	۱۷۸۱	۲۸۱۱	۳۰۰۰	۳۱۰۰	۳۱۰۰
	کل واردات OIC از جهان	۲۹۷	۳۴۱	۳۸۱	۳۸۰	۳۴۱	۳۵۲	۴۲۳	۳۹۱	۳۳۳	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
	واردات درون گروهی اعضای OIC	۳۳	۱۳	۳۳	۴۳	۳۹	۵۳	۷۵	۶۵	۷۵	۷۵	۷۵	۷۵
	سهم واردات اعضای OIC از کل واردات جهانی (درصد)	۷.۱	۸.۶	۸.۶	۲.۳	۲.۳	۲.۳	۲.۳	۲.۳	۲.۳	۲.۳	۲.۳	۲.۳
سهم از واردات درون گروهی از کل واردات اعضای OIC (درصد)	۱۱.۱	۱۱.۸	۱۱.۶	۱۱.۳	۱۱.۱	۱۲.۱	۱۳.۷	۱۴.۱	۱۳.۲	۱۳.۵	۱۳.۵	۱۳.۵	

منبع: محاسبات تحقیق

جدول شماره (۲): وضعیت تجارت کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی

میلیون دلار

ردیف	نام کشور	کل تجارت (۲۰۰۳)	سهم در کل تجارت OIC نسبت (۲۰۰۳/۱۹۹۳)	متوسط نرخ رشد کل تجارت (۰-۱۹۹۳)	تجارت درون گروهی			متوسط نرخ رشد کل تجارت (۰-۱۹۹۳)	سهم تجارت درون گروهی از کل تجارت (۱۹۹۳-۲۰۰۳)	متوسط نرخ رشد تجارت درون گروهی (۱۹۹۳-۲۰۰۳)
					۲۰۰۳	۲۰۰۰	۱۹۹۳			
۱	سومالی	۴۹۱	۰.۰۵	۱.۲۶	۲.۰۷	۲۴۴	۲۵۹	۵۳.۲	۲.۵	
۲	تاجیکستان	۱۶۷۲	۰.۱۷	۵.۴۳	۲۲۴	۵۶۹	۷۸۴	۳۹.۷	۱۴.۹	
۳	قرقیزستان	۱۲۹۴	۰.۱۳	۷.۸۵	۳۰.۷	۳۵۷	۵۱۶	۳۸.۹	۵.۹	
۴	جیبوتی	-	۰.۰۷	۲۰.۱۴	۱۲۰	۲۷۸	-	۳۴.۹	۱۲.۹	
۵	اردن	۱۰۴۸۲	۰.۷۵	۹.۰۳	۱۳۲۱	۱۹۷۰	۳۳۷۵	۳۴.۶	۱۱.۰	
۶	افغانستان	-	۰.۰۷	۹.۸۴	۶۶	۳۲۸	-	۳۰.۳	۲۵.۳	
۷	پاکستان	۲۷۱۷۹	۲.۴۴	۵.۹۱	۳۹۰۳	۶۸۷۶	۹۱۵۴	۲۹.۴	۹.۹	
۸	نیجر	۶۷۴	۰.۰۶	۲.۱۵	۲۶	۱۶۰	۲۴۲	۲۸.۸	۲۸.۱	
۹	ترکمنستان	۵۹۶۰	۰.۴۱	۱۲.۴۹	۷۹۸	۱۱۷۴	۱۶۳۴	۲۸.۳	۸.۳	
۱۰	سودان	۵۲۸۷	۰.۳۳	۱۴.۴۳	۵۵۸	۶۵۴	۱۷۸۹	۲۷.۷	۱۳.۸	
۱۱	بورکینافاسو	۱۰۸۳	۰.۰۹	۱۰.۰۸	۴۳	۲۲۶	۳۲۵	۲۷.۵	۲۵.۲	
۱۲	آذربایجان	۴۶۳۳	۰.۲۹	۱۴.۰۹	۷۰.۷	۴۸۴	۸۷۵	۲۶.۲	۲.۴	
۱۳	یمن	۹۱۲۶	۰.۶۱	۱۳.۰۵	۱۰۱۵	۱۳۳۶	۲۴۷۲	۲۵.۲	۱۰.۴	
۱۴	عمان	۱۶۵۴۰	۱.۵۵	۶.۴۰	۲۲۹۰	۳۹۹۵	۲۸۷۳	۲۲.۴	۲.۶	
۱۵	بحرین	۱۵۲۹۴	۱.۲۸	۸.۷۱	۲۱۸۹	۲۱۴۲	۲۹۲۷	۲۲.۱	۳.۳	
۱۶	سنگال	۳۴۸۸	۰.۲۸	۱۰.۹۶	۱۷۴	۶۲۱	۹۱۹	۲۱.۷	۲۰.۳	
۱۷	ساحل عاج	۹۰۰۲	۰.۸۵	۷.۲۶	۱۰۱۷	۱۶۷۵	۱۸۶۴	۲۰.۷	۷.۰	
۱۸	مالی	۱۷۲۴	۰.۱۷	۷.۶۷	۶۷	۳۲۷	۳۴۱	۱۹.۹	۱۹.۸	
۱۹	سوریه	۱۴۸۶۳	۱.۲۹	۶.۳۲	۱۶۵۱	۲۲۰۰	۳۲۴۸	۱۹.۷	۷.۸	
۲۰	ازبکستان	۴۳۷۸	۰.۶۳	۰.۱۰	۵۴۱	۹۲۳	۹۱۹	۱۹.۷	۶.۱	
۲۱	لبنان	۸۹۱۷	۰.۹۱	۴.۴۰	۱۱۱۹	۱۱۹۸	۱۹۵۵	۱۷.۶	۶.۴	
۲۲	مالدیو	-	۰.۰۵	۹.۲۵	۲۴	۱۲۹	-	۱۷.۳	۱۹.۵	
۲۳	بنین	۲۰۲۴	۰.۱۵	۱۶.۶۸	۶۴	۲۲۷	۳۵۲	۱۵.۹	۲۰.۹	
۲۴	گامبیا	۵۲۷	۰.۰۴	۸.۹۳	۲۹	۴۰	۱۱۹	۱۵.۶	۱۶.۹	
۲۵	عراق	۱۵۳۵۲	۱.۰۸	۳۷.۳۴	۷۲۶	۱۰۲۴	۳۴۹۲	۱۵.۶	۱۹.۱	
۲۶	چاد	۴۳۴	۰.۰۴	۹.۸۱	۱۹	۵۹	۸۸	۱۵.۴	۱۸.۵	
۲۷	امارات متحده عربی	۱۰۰۳۴۲	۷.۵۴	۵.۸۰	۵۶۳۵	۱۴۲۸۶	۱۴۱۶۷	۱۴.۸	۱۰.۸	
۲۸	توگو	۹۷۹	۰.۱۵	۰.۰۷	۸۵	۲۲۲	۳۱۳	۱۴.۷	۱۵.۶	
۲۹	لیبی	۲۰۲۴۸	۱.۷۴	۷.۰۴	۱۵۲۰	۱۹۱۰	۲۷۹۵	۱۳.۰	۷.۰	
۳۰	ترکیه	۱۱۶۷۱۳	۸.۹۰	۱۲.۲۰	۶۹۲۰	۹۵۰۲	۱۵۳۹۰	۱۳.۰	۹.۳	

ردیف	نام کشور	صادرات (میلیون دلار آمریکا)			واردات (میلیون دلار آمریکا)		تجارت (میلیون دلار آمریکا)	نسبت صادرات به واردات (٪)	کل تجارت (میلیون دلار آمریکا)	کشور عضو
		۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۳	۲۰۰۴				
۳۱	کویت	۲۹۹۱۹	۲۷۷۷	۲۱۶۰	۱۰۰	۲۰۷۸	۲۹۹۱۹	۲۰۰۱	کویت	
۳۲	عربستان سعودی	۱۳۸۰۰۴	۱۴۵۲۹	۹۰۳۰	۸۵۵	۱۱۳۵	۱۳۸۰۰۴	۱۱۳۵	عربستان سعودی	
۳۳	کامرون	۴۰۲۹	۴۴۱	۱۶۲	۷۶۴	۰۴۰	۴۰۲۹	۰۴۰	کامرون	
۳۴	مصر	۲۹۷۶۵	۲۹۸۵	۱۲۸۸	۹۷۴	۲۴۳	۲۹۷۶۵	۲۴۳	مصر	
۳۵	گینه بیسائو	۲۷۷	۱۵	۵	۲۴۰	۰۰۲	۲۷۷	۰۰۲	گینه بیسائو	
۳۶	موریتانی	۱۶۰۰	۱۲۵	۶۹	۵۹۹	۰۱۴	۱۶۰۰	۰۱۴	موریتانی	
۳۷	مراکش	۲۶۰۵۳	۱۵۴۰	۱۷۳۳	۸۷۰	۲۱۱	۲۶۰۵۳	۲۱۱	مراکش	
۳۸	گینه	۱۷۵۶	۱۹۴	۸۴	۲۷۳	۰۱۸	۱۷۵۶	۰۱۸	گینه	
۳۹	ایران	۵۷۷۹۱	۴۴۴۴	۳۲۵۸	۷۰۸	۴۵۸	۵۷۷۹۱	۴۵۸	ایران	
۴۰	قزاقستان	۲۱۳۳۶	۱۰۴۴	۸۷۴	۱۳۵۴	۱۴۹	۲۱۳۳۶	۱۴۹	قزاقستان	
۴۱	سیرالئون	۶۹۵	۳۱	۱۵	۷۳۲	۰۰۵	۶۹۵	۰۰۵	سیرالئون	
۴۲	تونس	۲۲۵۵۷	۱۵۵۱	۹۲۵	۸۰۷	۱۸۶	۲۲۵۵۷	۱۸۶	تونس	
۴۳	اندونزی	۹۳۵۴۹	۹۸۵۲	۴۷۱۶	۲۹۵	۱۰۳۸	۹۳۵۴۹	۱۰۳۸	اندونزی	
۴۴	قطر	۱۹۷۶۴	۱۵۳۰	۷۳۷	۱۶۸۲	۱۳۳	۱۹۷۶۴	۱۳۳	قطر	
۴۵	برونئی	۵۹۰۹	۳۴۱	۵۵۱	۰۰۲۶	۰۶۷	۵۹۰۹	۰۶۷	برونئی	
۴۶	الجزایر	۳۹۸۰۵	۲۲۸۶	۱۱۶۶	۹۱۱	۳۰۳	۳۹۸۰۵	۳۰۳	الجزایر	
۴۷	بنگلادش	۱۵۸۳۷	۱۱۸۳	۵۶۶	۹۱۰	۱۴۵	۱۵۸۳۷	۱۴۵	بنگلادش	
۴۸	نجره	۳۸۹۱۲	۲۴۲۹	۳۸۰	۹۸۶	۳۰۰	۳۸۹۱۲	۳۰۰	نجره	
۴۹	کوموروس	-	۸	۱	۰۰۹۹	۰۰۱	-	۰۰۱	کوموروس	
۵۰	آلبانی	۲۲۵۶	۸۴	۹	۲۵۰۴	۰۱۵	۲۲۵۶	۰۱۵	آلبانی	
۵۱	مالزی	۲۱۹۹۹۲	۸۹۷۴	۵۰۴۸	۷۱۴	۱۹۳۳	۲۱۹۹۹۲	۱۹۳۳	مالزی	
۵۲	کابن	۴۹۸۸	۱۲۸	۱۲۸	۵۴۳	۰۵۲	۴۹۸۸	۰۵۲	کابن	
۵۳	اوگاندا	۱۶۴۸	۵۰	۴۵	۱۰۰۰	۰۱۶	۱۶۴۸	۰۱۶	اوگاندا	
۵۴	موزامبیک	۲۸۱۹	۳۶	۴۶	۷۸۹	۰۱۸	۲۸۱۹	۰۱۸	موزامبیک	
۵۵	سورینام	۱۲۸۸	۲۲	۴	۴۲۴	۰۱۳	۱۲۸۸	۰۱۳	سورینام	
۵۶	گویان	۱۲۲۳	۱۴	۸	۴۶۰	۰۱۳	۱۲۲۳	۰۱۳	گویان	
۵۷	فلسطین	-	-	-	-	۰۰۰	-	۰۰۰	فلسطین	
	کل اعضاء	۱۱۸۰۴۷۸	۱۱۱۷۰۰	۶۶۳۷۳	۷۰۹	۷۰۱	۱۱۸۰۴۷۸	۷۰۱	کل اعضاء	

( ) آمار موجود نمی باشد.

* اطلاعات جدول بر اساس این ستون مرتب شده است.

ماخذ: محاسبات بر اساس اطلاعات آماری صندوق بین المللی پول انجام پذیرفته است (Direction of Trade Statistics, Year Book, 2004)

جدول (۳): وضعیت صادرات کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی

میلیون دلار

ردیف	نام کشور	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	تغییر درصدی	تغییر درصدی
۱	سومالی	۱۰۱	-۰۰۳	-۳۸۴	۱۱۵	۱۱۴	۸۷	۸۵.۹
۲	جیبوتی	-	-۰۰۳	۲.۲۲	۸۳	۱۲۲	-	۷۶.۲
۳	لبنان	۱۱۸۴	-۰.۱۹	۷.۰۹	۳۴۳	۳۴۵	۶۲۹	۵۱.۰
۴	اردن	۳۳۲۱	-۰.۴۱	۹.۸۶	۵۸۷	۶۶۷	۱۴۲۴	۵۰.۵
۵	قرقیزستان	۵۸۲	-۰.۱۱	۶.۱۹	۱۵۷	۱۵۵	۲۶۱	۳۸.۲
۶	افغانستان	-	-۰.۰۳	-۰.۶۹	۱۴	۴۹	-	۳۴.۹
۷	سنگال	۱۱۳۰	-۰.۱۸	۹.۸۸	۱۱۳	۲۲۳	۴۰۳	۳۱.۵
۸	نیجر	۱۸۰	-۰.۰۴	۵.۵۲	۷	۸۶	۵۹	۳۰.۲
۹	تاجیکستان	۷۹۱	-۰.۱۵	۵.۴۱	۴۸	۱۸۶	۳۳۰	۳۰.۰
۱۰	ترکمنستان	۳۴۴۹	-۰.۴۲	۱۲.۸۵	۵۶۵	۵۷۴	۹۵۱	۲۷.۳
۱۱	بنین	۳۰۱	-۰.۰۵	۷.۸۲	۳۷	۴۴	۹۴	۲۶.۱
۱۲	سوریه	۶۳۸۱	۱.۲۰	۷.۵۵	۱۰۱۷	۱۴۲۶	۱۹۹۸	۲۵.۹
۱۳	توگو	۴۱۶	-۰.۰۸	۴.۴۹	۳۸	۹۱	۱۹۸	۲۴.۷
۱۴	سودان	۲۶۰۶	-۰.۲۶	۲۱.۴۰	۱۱۰	۲۹۳	۸۷۳	۲۴.۴
۱۵	ازبکستان	۱۸۹۴	-۰.۵۱	-۰.۵۵	۲۱۲	۴۵۱	۴۹۴	۲۱.۲
۱۶	ساحل عاج	۵۴۸۶	-۰.۹۶	۷.۶۴	۶۳۶	۸۳۰	۱۱۱۷	۲۰.۷
۱۷	پاکستان	۱۱۷۵۳	۲.۰۶	۵.۳۸	۱۱۶۲	۱۸۰۸	۳۰۴۳	۱۹.۷
۱۸	آذربایجان	۱۹۳۴	-۰.۲۷	۱۳.۱۳	۳۰۰	۱۷۷	۲۷۹	۱۹.۶
۱۹	بورکینافاسو	۲۴۲	-۰.۰۴	۹.۵۱	۱۱	۲۵	۴۰	۱۷.۹
۲۰	مصر	۸۱۸۴	۱.۰۵	۱۰۰.۸	۶۲۴	۷۷۱	۱۲۵۰	۱۶.۵
۲۱	ترکیه	۴۷۲۵۵	۶.۵۲	۱۱.۳۱	۳۳۸۰	۳۱۸۶	۷۱۹۵	۱۵.۰
۲۲	عربستان سعودی	۸۴۶۲۳	۱۳.۶۲	۷.۹۳	۶۵۰.۱	۱۰۱۴۱	۱۱۳۴۷	۱۴.۶
۲۳	گامبیا	۱۸	-۰.۰۱	-۷.۱۸	۱۰	۱	۶	۱۳.۷
۲۴	عمان	۱۰۱۹۷	۱.۷۷	۷.۰۰	۸۵۶	۱۷۷۱	۵۶۲	۱۳.۱
۲۵	لیبی	۱۳۸۵۳	۲.۱۷	۸.۱۹	۸۲۸	۱۱۸۵	۱۶۵۶	۱۱.۸
۲۶	کویت	۱۸۸۱۰	۳.۱۸	۷.۷۹	۹۱۱	۲۲۸۹	۲۳۴۱	۱۱.۰
۲۷	عراق	۹۸۷۶	۱.۴۴	۴۳.۴۵	۳۸۱	۶۷۶	۱۳۷۱	۱۱.۰
۲۸	یمن	۴۸۹۶	-۰.۶۱	۲۰.۲۴	۲۱۰	۲۸۶	۶۸۷	۱۰.۹
۲۹	مالی	۲۰۹	-۰.۰۵	۱.۹۹	۱۴	۲۰	۲۴	۱۰.۸
۳۰	قزاقستان	۱۲۹۲۷	۱.۶۷	۱۶.۶۱	۳۵۳	۶۸۸	۱۳۰۶	۱۰.۷

۳۱	تونس	۹۵۰۳	۱۰۴	۱۱۵۲	۶۴۸	۴۴۰	۸۰۲۸	۱۰۴	۱۱۰۳
۳۲	بحرین	۱۰۳۴۲	۱۰۴	۹۰۰	۷۷۵	۵۲۰	۱۲۰۹۷	۱۰۴	۶۰۳
۳۳	ایران	۲۹۹۹۶	۸۸	۳۲۰۹	۲۶۸۹	۱۶۵۳	۴۰۹۴	۸۸	۷۰۶
۳۴	موریتانی	۵۸۸	۸۰۷	۸۵	۴۸	۱۴	۴۰۶۱	۸۰۷	۲۲۰۲
۳۵	اندونزی	۶۰۹۹۵	۸۰۲	۵۷۰۶	۵۱۶۵	۲۶۲۷	۴۰۷۸	۸۰۲	۹۰۰
۳۶	مراکش	۹۵۱۰	۷۰۹	۶۱۵	۵۶۹	۵۱۹	۹۰۴۲	۷۰۹	۱۰۹
۳۷	الجزایر	۲۴۷۷۳	۷۰۴	۱۷۸۷	۱۳۷۴	۲۹۷	۱۲۰۴۹	۷۰۴	۲۲۰۱
۳۸	نیجریه	۲۴۰۶۱	۷۰۳	۱۷۳۶	۱۷۷۴	۱۴۱	۸۰۷۶	۷۰۳	۳۲۰۲
۳۹	گینه	۸۸۰	۶۰۸	۶۳	۴۸	۳۸	۲۰۴۹	۶۰۸	۵۰۹
۴۰	چاد	۸۶	۶۰۳	۷	۶	۲	۱۰۰۸	۶۰۳	۱۴۰۵
۴۱	کامرون	۲۲۴۰	۵۰۹	۲۰۹	۹۷	۶۹	۵۰۷۰	۵۰۹	۱۳۰۱
۴۲	مالزی	۱۲۱۵۲۴	۵۰۵	۵۶۴۹	۴۸۶۷	۳۴۵۱	۸۰۴۱	۵۰۵	۵۰۶
۴۳	قطر	۱۴۴۲۲	۵۰۵	۴۸۵	۸۳۸	۳۳۵	۱۹۰۳۶	۵۰۵	۴۰۲
۴۴	بنگلادش	۶۳۲۲	۴۰۹	۲۳۴	۲۳۷	۱۸۴	۱۰۰۱۴	۴۰۹	۲۰۷
۴۵	گینه بیسائو	۱۳۴	۳۰۶	۱۳	۰	۱	۷۰۴۵	۳۰۶	۳۲۰۲
۴۶	گابن	۳۶۷۹	۲۰۳	۷۸	۴۸	۹۷	۴۰۹۰	۲۰۳	-۲۰۴
۴۷	برونئی	۴۰۵۴	۲۰۳	۱۲۸	۴۰	۹۲	۲۰۳۵	۲۰۳	۳۰۷
۴۸	آلبانی	۴۲۱	۱۰۸	۵	۴	۲	۱۲۰۹۱	۱۰۸	۱۰۰۰
۴۹	سورینام	۵۹۲	۱۰۲	۱۰	۱۲	۰	۳۰۰۱	۱۰۲	۳۴۰۰
۵۰	سیرالئون	۱۳۵	۱۰۱	۳	۰	۰	۱۰۶۷	۱۰۱	-
۵۱	گویان	۵۷۰	۱۰۰	۱	۵	۴	۱۰۷۱	۱۰۰	-۱۱۰۳
۵۲	مالدیو	-	۰۰۲	-	۱	۰	۱۷۰۹۱	۰۰۲	-
۵۳	موزامبیک	۱۰۵۸	۰۰۷	۸	۳	۱	۲۳۰۲۷	۰۰۷	۲۶۰۴
۵۴	کوموروس	-	۰۰۰	-	۰	۰	۴۰۹۹	۰۰۰	-
۵۵	اوگاندا	۳۸۷	۰۰۱	۱۳	۱۹	۱۹	۰۰۳۶	۰۰۱	-۳۰۹
۵۶	امارات متحده عربی	۴۸۹۱۹	۷۰۴۸	۸۴۳۶	۵۸۳۱	۳۲۷۸	۹۰۵۵	۷۰۴۸	۱۱۰۱
۵۷	فلسطین	-	۰۰۰	-	-	-	-	۰۰۰	-
	کل اعضاء	۶۲۷۷۸۶	۷۰۶	۷۰۵۵۹	۵۳۷۸۰	۳۳۴۰۷	۸۰۵	۷۰۶	۸۰۷

(-) آمار موجود نمی باشد.

* اطلاعات جدول بر اساس این ستون مرتب شده است.

ماخذ: محاسبات بر اساس اطلاعات آماری صندوق بین المللی پول انجام پذیرفته است (Direction of Trade Statistics, Year Book, 2004)

جدول (۴): وضعیت واردات کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی

میلیون دلار

ردیف	نام کشور	کل واردات	واردات از گروهی			تغییرات درصدی	تغییرات درصدی	میانگین	میانگین
			۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۶				
۱	تاجیکستان	۸۸۱	۴۵۴	۳۸۳	۱۷۶	۵۴۴	-۰.۱۸	۱۱.۱	
۲	بحرین	۴۹۵۲	۲۰۲۶	۱۳۶۷	۱۶۶۹	۳.۱۰	-۰.۹۹	۲.۲	
۳	یمن	۴۲۳۰	۱۷۸۵	۱۰۵۰	۸۰۵	۸.۱۳	-۰.۶۱	۹.۲	
۴	قرقیزستان	۷۱۲	۲۵۵	۲۰۲	۱۵۰	۹.۴۴	-۰.۱۵	۶.۱	
۵	سومالی	۳۹۱	۱۷۲	۱۳۰	۹۲	۳.۱۴	-۰.۰۸	۷.۲	
۶	پاکستان	۱۵۴۲۶	۶۱۱۱	۵۰۶۸	۲۷۴۱	۶.۳۲	۲.۸۵	۹.۳	
۷	عمان	۶۳۴۳	۲۳۱۱	۲۲۲۴	۱۴۳۴	۵.۵۱	۱.۳۱	۵.۴	
۸	آذربایجان	۲۶۹۹	۵۹۶	۳۰۷	۴۰۷	۱۴.۸۲	-۰.۳۲	۴.۳	
۹	بورکینافاسو	۸۴۰	۲۸۵	۲۰۱	۳۲	۱۰.۲۶	-۰.۱۵	۲۷.۵	
۱۰	سودان	۲۶۸۱	۹۱۶	۳۶۱	۴۴۸	۱۰.۲۲	-۰.۴۲	۸.۳	
۱۱	ترکمنستان	۲۵۱۱	۶۸۳	۶۰۰	۲۳۳	۱۲.۰۱	-۰.۴۰	۱۲.۷	
۱۲	افغانستان	-	-	۲۷۹	۵۲	۱۱.۷۷	-۰.۱۳	۲۷.۶	
۱۳	اردن	۷۱۶۱	۱۹۵۱	۱۳۰۳	۷۳۴	۸.۶۶	۱.۱۴	۱۱.۵	
۱۴	نیجر	۴۹۴	۱۸۳	۷۴	۱۹	۱.۱۵	-۰.۰۹	۲۸.۶	
۱۵	عراق	۵۴۷۶	۲۱۲۰	۳۴۸	۳۴۵	۳۰.۵۰	-۰.۶۷	۲۲.۴	
۱۶	جیبوتی	-	-	۱۵۶	۳۷	۴۰.۶۸	-۰.۱۱	-۱۰۰۰	
۱۷	مالدیو	-	-	۱۲۸	۲۴	۶.۳۷	-۰.۰۸	۱۸.۸	
۱۸	مالی	۱۵۱۵	۳۱۶	۳۰۷	۵۳	۸.۷۷	-۰.۳۱	۲۲.۰	
۱۹	ساحل عاج	۳۵۱۶	۷۴۷	۸۴۵	۳۸۱	۶.۷۰	-۰.۷۴	۷.۸	
۲۰	کامرون	۱۷۸۹	۳۵۴	۳۴۵	۹۳	۱۰.۶۹	-۰.۳۸	۱۶.۰	
۲۱	چاد	۳۴۸	۸۱	۵۳	۱۷	۱۳.۷۸	-۰.۰۶	۱۸.۹	
۲۲	ازبکستان	۲۴۸۴	۴۲۵	۴۷۲	۳۲۹	۰.۶۳	-۰.۷۶	۲.۹	
۲۳	گینه بیسائو	۱۴۴	۳۰	۱۵	۴	-۰.۷۷	-۰.۰۳	۲۴.۹	
۲۴	قطر	۵۳۴۲	۷۰۰	۶۹۲	۴۰۲	۱۱.۸۷	-۰.۸۴	۶.۴	
۲۵	برونئی	۱۸۵۶	۳۸۵	۳۰۱	۴۵۹	-۴.۳۱	-۰.۵۷	۱.۹	
۲۶	سنگال	۲۳۵۸	۵۱۷	۳۹۸	۶۱	۱۱.۵۲	-۰.۳۹	۲۶.۸	
۲۷	کویت	۱۱۱۰۹	۲۱۳۲	۴۳۸	۱۲۴۹	-۵.۰۷	۲.۳۴	۶.۱	
۲۸	گامبیا	۵۰۹	۱۱۳	۳۹	۱۹	۱۰.۴۰	-۰.۰۷	۲۱.۹	
۲۹	لیبی	۶۳۹۵	۱۱۳۸	۷۲۵	۶۹۲	۴.۹۰	۱.۲۷	۵.۷	
۳۰	گینه	۸۷۷	۱۳۰	۱۴۵	۴۶	۲.۹۸	-۰.۱۸	۱۲.۳	

ردیف	نام کشور	کل واردات ۲۰۰۶	درجات درین گروهی			میانگین درجات ۲۰۰۶	شماره کل واردات ۲۰۰۶	کل واردات ۲۰۰۶	میانگین درجات ۲۰۰۶
			۲۰۰۶	۲۰۰۵	۱۹۹۶				
۳۱	امارات متحده عربی	۵۱۴۲۳	۷۶۱	۱۰۰۴۵	۲۳۵۷	۱۰۰۴۵	۷۶۱	۵۱۴۲۳	
۳۲	بنین	۱۷۲۳	-۰۲۵	۱۹۰۳۰	۲۷	۱۹۰۳۰	-۰۲۵	۱۷۲۳	
۳۳	سوریه	۸۴۸۳	۱۰۳۹	۵۰۴۷	۶۳۴	۵۰۴۷	۱۰۳۹	۸۴۸۳	
۳۴	لبنان	۷۷۳۳	۱۰۷۱	۴۰۰۴	۷۷۶	۴۰۰۴	۱۰۷۱	۷۷۳۳	
۳۵	موریتانی	۱۰۱۲	-۰۱۷	۶۸۸	۵۵	۶۸۸	-۰۱۷	۱۰۱۲	
۳۶	مراکش	۱۶۵۴۳	۲۰۰	۸۰۳۱	۱۲۱۴	۸۰۳۱	۲۰۰	۱۶۵۴۳	
۳۷	ایران	۲۷۷۹۵	۴۰۱۶	۹۰۹۹	۱۶۰۵	۹۰۹۹	۴۰۱۶	۲۷۷۹۵	
۳۸	ترکیه	۶۹۴۵۸	۱۱۰۵۶	۱۲۰۹۲	۳۵۴۰	۱۲۰۹۲	۱۱۰۵۶	۶۹۴۵۸	
۳۹	سیرالئون	۵۶۱	-۰۰۸	۹۰۲۹	۱۵	۹۰۲۹	-۰۰۸	۵۶۱	
۴۰	اندونزی	۳۲۵۵۴	۸۰۶۱	-۰۲۰	۲۰۸۹	۲۰۸۹	۸۰۶۱	۳۲۵۵۴	
۴۱	توگو	۵۶۳	-۰۲۳	-۲۰۲۸	۴۷	-۲۰۲۸	-۰۲۳	۵۶۳	
۴۲	مصر	۲۱۵۸۱	۳۰۹۷	۹۰۶۱	۶۶۴	۹۰۶۱	۳۰۹۷	۲۱۵۸۱	
۴۳	عربستان سعودی	۵۳۳۸۱	۸۰۸۱	۹۰۶۳	۲۵۲۹	۹۰۶۳	۸۰۸۱	۵۳۳۸۱	
۴۴	بنگلادش	۹۵۱۵	۱۰۹۴	۸۰۴۵	۳۸۲	۸۰۴۵	۱۰۹۴	۹۵۱۵	
۴۵	تونس	۱۳۰۵۴	۲۰۳۲	۷۰۹۳	۴۸۵	۷۰۹۳	۲۰۳۲	۱۳۰۵۴	
۴۶	قزاقستان	۸۴۰۹	۱۰۲۹	۱۰۰۰۲	۵۲۱	۱۰۰۰۲	۱۰۲۹	۸۴۰۹	
۴۷	الجزایر	۱۵۰۳۲	۲۰۶۴	۵۰۱۵	۸۶۹	۸۶۹	۲۰۶۴	۱۵۰۳۲	
۴۸	گابن	۱۳۱۰	-۰۳۰	۷۰۷	۳۱	۷۰۷	-۰۳۰	۱۳۱۰	
۴۹	کوموروس	-	-۰۰۲	-۲۰۳۱	۱	-۲۰۳۱	-۰۰۲	-	
۵۰	آلبانی	۱۸۳۵	-۰۲۵	۳۱۰۵	۷	۳۱۰۵	-۰۲۵	۱۸۳۵	
۵۱	نیجریه	۱۴۸۵۱	۲۰۲۴	۱۱۰۹۲	۲۳۹	۱۱۰۹۲	۲۰۲۴	۱۴۸۵۱	
۵۲	موزامبیک	۱۷۶۱	-۰۲۸	۳۰۷۷	۴۵	۳۰۷۷	-۰۲۸	۱۷۶۱	
۵۳	مالزی	۹۸۴۶۸	۱۹۰۲۲	۵۰۷۵	۱۵۹۷	۵۰۷۵	۱۹۰۲۲	۹۸۴۶۸	
۵۴	اوگاندا	۱۲۶۱	-۰۲۳	۸۰۲۷	۲۶	۸۰۲۷	-۰۲۳	۱۲۶۱	
۵۵	سورینام	۶۹۶	-۰۱۴	۵۰۴۱	۴	۵۰۴۱	-۰۱۴	۶۹۶	
۵۶	گویان	۶۵۳	-۰۱۴	۷۰۹۹	۴	۷۰۹۹	-۰۱۴	۶۵۳	
۵۷	فلسطین	-	-	-	-	-	-	-	
	کل اعضاء	۵۵۲۴۹۲	۱۰۰	۷۰۲	۳۲۹۶۶	۷۰۲	۱۰۰	۵۵۲۴۹۲	

( ) آمار موجود نمی باشد.

* اطلاعات جدول بر اساس این ستون مرتب شده است.

منابع: محاسبات بر اساس اطلاعات آماری صندوق بین المللی پول انجام پذیرفته است (Direction of Trade Statistics, Year Book, 2004)

**جدول (۵): وضعیت عضویت کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی
در همگرایی‌های منطقه‌ای**

ردیف	نام کشور	عضویت منطقه‌ای	وضعیت عضویت در WTO	تعداد برافراشته‌ها منطقه‌ای
۱	افغانستان	ECO	عضویت ندارد	۱
۲	آلبانی	BSEC	عضویت دارد	۱
۳	الجزایر	AEC AMU	عضویت ندارد	۲
۴	آذربایجان	BSEC CIS ECO	عضویت ندارد	۳
۵	بحرین	GCC	عضویت دارد	۱
۶	بنگلادش	SAARC	عضویت دارد	۱
۷	بنین	AEC ECOWAS WAEMU	عضویت دارد	۳
۸	برونئی	ASEAN EAEC	عضویت دارد	۲
۹	بورکینافاسو	AEC ECOWAS WAEMU	عضویت دارد	۳
۱۰	کامرون	AEC UDEAC ECCAS	عضویت دارد	۳
۱۱	چاد	AEC UDEAC ECCAS	عضویت دارد	۳
۱۲	کوموروس	AEC COMESA CBI IOC	عضویت ندارد	۴
۱۳	ساحل عاج	AEC	عضویت دارد	۱
۱۴	جیبوتی	AEC COMESA	عضویت دارد	۲
۱۵	مصر	AEC CAEU	عضویت دارد	۲
۱۶	گابن	AEC UDEAC ECCAS	عضویت دارد	۳
۱۷	گامبیا	AEC ECOWAS	عضویت ندارد	۲
۱۸	گینه	AEC ECOWAS MRU	عضویت ندارد	۳
۱۹	گینه بیسائو	AEC ECOWAS	عضویت دارد	۲
۲۰	گویان		عضویت دارد	۰
۲۱	اندونزی	ASEAN EAEC	عضویت دارد	۲
۲۲	ایران	ECO	عضویت ندارد	۱
۲۳	عراق	CAEU	عضویت ندارد	۱
۲۴	اردن	CAEU	عضویت دارد	۱
۲۵	قزاقستان	CIS ECO	عضویت ندارد	۲
۲۶	کویت	GCC CAEU	عضویت دارد	۲
۲۷	قرقیزستان	CIS ECO	عضویت دارد	۲
۲۸	لبنان		عضویت ندارد	۰
۲۹	لیبی	AEC CAEU AMU	عضویت ندارد	۳
۳۰	مالزی	ASEAN EAEC	عضویت دارد	۲

ردیف	نام کشور	گروه منطقه‌ای	عضویت در WTO	عضویت در منطقه
۳۱	مالدیو	SAARC	عضویت دارد	۱
۳۲	مالی	WAEMU	عضویت دارد	۳
۳۳	موریتانی	CAEU	عضویت دارد	۴
۳۴	مراکش	AMU	عضویت دارد	۱
۳۵	موزامبیک	COMESA	عضویت دارد	۲
۳۶	نیجر	WAEMU	عضویت دارد	۳
۳۷	نیجریه	ECOWAS	عضویت دارد	۲
۳۸	عمان	GCC	عضویت دارد	۱
۳۹	پاکستان	SAARC	عضویت دارد	۲
۴۰	فلسطین	CAEU	عضویت ندارد	۱
۴۱	قطر	GCC	عضویت دارد	۱
۴۲	عربستان سعودی	GCC	عضویت ندارد	۱
۴۳	سنگال	WAEMU	عضویت دارد	۳
۴۴	سیرالئون	MRU	عضویت ندارد	۳
۴۵	سومالی	CAEU	عضویت ندارد	۲
۴۶	سودان	CAEU	عضویت ندارد	۳
۴۷	سورینام		عضویت دارد	۰
۴۸	سوریه	CAEU	عضویت ندارد	۱
۴۹	تاجیکستان	ECO	عضویت ندارد	۲
۵۰	توگو	WAEMU	عضویت دارد	۳
۵۱	تونس	AMU	عضویت دارد	۲
۵۲	ترکیه	ECO	عضویت دارد	۲
۵۳	ترکمنستان	ECO	عضویت ندارد	۲
۵۴	اوگاندا	CBI	عضویت دارد	۳
۵۵	امارات متحده عربی	GCC	عضویت دارد	۲
۵۶	ازبکستان	ECO	عضویت ندارد	۲
۵۷	یمن	CAEU	عضویت ندارد	۱

www.sesrtic.org : ماخذ

جدول (۶): وضعیت مساحت، جمعیت، نیروی کار و GDP گروه‌بندی‌های منطقه‌ای (۲۰۰۳)

ردیف	بلوکهای منطقه‌ای	مساحت (متر مربع)	جمعیت کل (میلیون نفر)	جمعیت ۱۵ ساله (میلیون نفر)	نیروی کار (میلیون نفر)	GDP (میلیارد دلار)
۱	سازمان کنفرانس اسلامی OIC	۳۲.۴	۱۳۲۶	۷۹۲	۵۸۱	۱۷۴۶
۲	ترجیحات تجاری نظام OIC (TPS/OIC)	۸.۳	۶۲۴	۳۷۸	۳۶۸	۸۴۱
۳	هشت کشور در حال توسعه (DA)	۷.۵	۱۲۷	۵۳۹	۳۸۳	۹۶۵
۴	شورای همکاری خلیج فارس (GCC)*	۲.۶	۳۳	۲۰	۱۲	۳۵۳
۵	شورای وحدت اقتصادی اتحادیه مغربی عربی (CAEU)*	۸.۳	۱۹۲	۱۱۳	۷۱	۳۲۵
۶	سازمان همکاریهای اقتصادی (ECO)*	۸.۰	۳۵۰	۲۱۵	۱۵۳	۵۲۱
۷	آسه آن (ASEAN)	۲.۲	۲۴۰	۱۵۶	۱۱۸	۳۱۲
۸	مجمع اقتصادی آسیای شرقی (EAEC)	۲.۲	۲۴۰	۱۵۶	۱۱۸	۳۱۲
۹	جامعه اقتصادی افریقای (AEC)	۱۷.۰	۴۴۲	۲۴۵	۱۸۵	۳۳۲
۱۰	همکاری اقتصادی دریای سیاه (BSEC)	۱.۴	۷۱	۴۷	۴۲	۲۴۵
۱۱	اتحادیه مغرب عربی (AMU)	۳.۴	۴۸	۳۱	۱۹	۸۹
۱۲	کشورهای مستقل مشترک المنافع (CIS)	۳.۹	۶۰	۳۸	۲۸	۵۵
۱۳	جامعه اقتصادی کشورهای افریقای غربی (ECOWAS)	۵.۵	۲۱۳	۱۱۲	۸۹	۸۸
۱۴	اتحادیه پولی و اقتصادی افریقای غربی (WAEMU)*	۲.۸	۱۸۲	۹۶	۷۵	۷۹
۱۵	بازار مشترک افریقای شرقی و جنوبی (COMESA)	۳.۶	۷۹	۴۲	۳۶	۲۹
۱۶	جامعه جنوب آسیا برای همکاری منطقه ای (SARC)	۰.۲	۱۳۸	۸۵	۷۱	۵۳
۱۷	اتحادیه اقتصادی و گمرکی افریقای مرکزی (UDEAC)	۲.۰	۲۶	۱۴	۱۱	۲۱
۱۸	جامعه اقتصادی کشورهای افریقای مرکزی (ECCAS)	۲.۰	۲۶	۱۴	۱۱	۲۱
۱۹	اتحادیه رودخانه مانو (MRU)	۰.۳	۱۳	۷	۶	۴
۲۰	برنامه های بین مرزی (CBI)	۰.۲	۲۶	۱۳	۱۳	۷
۲۱	کمیته اقیانوس هند (IOC)**	۰.۰	۱	۰	۰	۰

* تمام اعضاء را کشورهای اسلامی تشکیل می‌دهد

** آمار مربوط به سال ۲۰۰۲ می‌باشد

ماخذ: محاسبات بر اساس اطلاعات آماری بانک جهانی انجام پذیرفته است. (World Bank, World Development Indicators)

جدول (۷): وضعیت تجارت در هر یک از همگرایی‌های منطقه‌ای کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی (سال ۲۰۰۳)

میلیارد دلار

ردیف	بلوک‌های منطقه‌ای	(۱) کل تجارت	(۲) نرخ رشد ۱۹۹۶-۲۰۰۳	(۳) سهم از تجارت جهانی	(۴) تجارت OIC با	(۵) نرخ رشد ۱۹۹۶-۲۰۰۳	(۶) سهم تجارت OIC با
۱	نظام ترجیحات تجاری OIC (TPS/OIC)	۵۶۶	۸.۲	۳.۷	۶۴	۹.۱	۱۱.۳
۲	هشت کشور در حال توسعه (D/۸)	۶۰۰	۷.۴	۳.۹	۶۳	۱۰.۱	۱۰.۴
۳	شورای همکاری خلیج فارس (PGCC)*	۳۲۰	۸.۲	۲.۱	۴۲	۷.۳	۱۳.۰
۴	شورای وحدت اقتصادی اتحادیه مغربی (CAEU)* عربی	۲۳۷	۸.۵	۱.۵	۴۰	۱۰.۷	۱۷.۰
۵	سازمان همکاری‌های اقتصادی (ECO)*	۲۴۱	۹.۶	۱.۶	۳۹	۹.۳	۱۶.۳
۶	آسه آن (ASEAN)	۳۱۹	۵.۶	۲.۱	۲۲	۸.۷	۶.۸
۷	مجمع اقتصادی آسیای شرقی (EAEC)	۳۱۹	۵.۶	۲.۱	۲۲	۸.۷	۶.۸
۸	جامعه اقتصادی افریقای (AEC)	۱۸۶	۸.۷	۱.۲	۲۱	۱۲.۸	۱۱.۵
۹	همکاری اقتصادی دریای سیاه (BSEC)	۱۱۷	۱۲.۱	۰.۸	۱۵	۹.۲	۱۳.۲
۱۰	اتحادیه مغرب عربی (AMU)	۷۰	۷.۹	۰.۵	۹	۸.۲	۱۲.۳
۱۱	کشورهای مستقل مشترک المنافع (CIS)	۳۸	۱۰.۳	۰.۲	۶	۷.۵	۱۵.۹
۱۲	جامعه اقتصادی کشورهای افریقای (ECOWAS) غربی	۵۴	۹.۱	۰.۴	۶	۲۱.۱	۱۰.۹
۱۳	اتحادیه پولی و اقتصادی افریقای غربی (WAEMU)*	۴۸	۹.۷	۰.۳	۵	۲۲.۳	۱۰.۳
۱۴	بازار مشترک افریقای شرقی و جنوبی (COMESA)	۱۰	۹.۶	۰.۱	۲	۱۰.۸	۱۹.۸
۱۵	جامعه جنوب آسیا برای همکاری منطقه‌ای (SARC)	۱۶	۸.۷	۰.۱	۱.۴	۱۰.۴	۹.۱
۱۶	اتحادیه اقتصادی و افریقای مرکزی (UDEAC) گمرکی	۹	۶.۵	۰.۱	۰.۸	۱۱.۸	۸.۹
۱۷	جامعه اقتصادی کشورهای مرکزی (ECCAS) افریقای	۹	۶.۵	۰.۱	۰.۸	۱۱.۸	۸.۹
۱۸	اتحادیه رودخانه مانو (MRU)	۲	۳.۸	۰.۰۲	۰.۳	۱۱.۷	۱۰.۹
۱۹	برنامه های بین مرزی (CBI)	۲	۴.۴	۰.۰۱	۰.۱	۵.۳	۴.۴
۲۰	کمیته اقیانوس هند (IOC)**	۰.۱	-۱.۰	۰.۰۰۱	۰.۰	۲۹.۵	۸.۷

* تمام اعضاء را کشورهای اسلامی تشکیل می دهد

** آمار مربوط به سال ۲۰۰۲ می باشد

مآخذ: محاسبات بر اساس اطلاعات آماری صندوق بین المللی پول انجام پذیرفته است (Book, 2004 Direction of Trade Statistics, Year)

جدول (۸): وضعیت صادرات همگرایی‌های منطقه‌ای کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی (۲۰۰۳)

میلیارد دلار

ردیف	نوع همکاری منطقه‌ای	(۱) کل صادرات	(۲) نرخ رشد ۱۹۹۴-۲۰۰۲	(۳) سهم از صادرات جهانی	(۴) صادرات با OIC	(۵) نرخ رشد ۱۹۹۴-۲۰۰۲	(۶) سهم صادرات با OIC
۱	هشت کشور در حال توسعه (D۸)	۳۱۰	۷.۵	۴.۱	۲۸	۸.۷	۹.۰
۲	ترجیحات تجاری موافقت‌نامه نظام (TPS/OIC)	۲۶۷	۸.۳	۳.۵	۲۷	۸.۰	۱۰.۰
۳	شورای همکاری خلیج فارس (PGCC)*	۱۸۷	۹.۱	۲.۵	۲۴	۷.۶	۱۲.۹
۴	شورای وحدت اقتصادی اتحادیه مغربی عربی (CAEU)*	۱۱۸	۱۰.۴	۱.۶	۲۰	۱۰.۷	۱۷.۲
۵	سازمان همکاریهای اقتصادی (ECO)*	۱۱۱	۸.۵	۱.۵	۱۷	۹.۰	۱۵.۴
۶	آسه آن (ASEAN)	۱۸۷	۶.۹	۲.۵	۱۱	۷.۱	۶.۲
۷	مجمع اقتصادی آسیای شرقی (EAEC)	۱۸۷	۶.۹	۲.۵	۱۱	۷.۱	۶.۲
۸	جامعه اقتصادی افریقای (AEC)	۹۵	۹.۳	۱.۳	۱۰	۱۳.۷	۱۰.۴
۹	همکاری اقتصادی در یای سیاه (BSEC)	۴۷	۱۱.۱	۰.۶	۷	۸.۷	۱۵.۲
۱۰	اتحادیه مغرب عربی (AMU)	۳۳	۸.۵	۰.۴	۴	۷.۷	۱۰.۵
۱۱	کشورهای مستقل مشترک المنافع (CIS)	۲۱	۱۲.۱	۰.۳	۳	۹.۶	۱۶.۰
۱۲	جامعه اقتصادی کشورهای افریقای غربی (ECOWAS)	۲۸	۸.۲	۰.۴	۳	۲۳.۰	۹.۶
۱۳	اتحادیه پولی و اقتصادی افریقای غربی (WAEMU)*	۲۶	۸.۶	۰.۴	۲	۲۴.۲	۹.۵
۱۴	بازار مشترک افریقای شرقی و جنوبی (COMESA)	۴	۱۵.۲	۰.۱	۱	۱۷.۳	۲۲.۱
۱۵	افریقای مرکزی اتحادیه اقتصادی و گمرکی (UDEAC)	۶	۵.۱	۰.۱	۰.۳	۶.۴	۴.۹
۱۶	جامعه اقتصادی کشورهای افریقای مرکزی (ECCAS)	۶	۵.۱	۰.۱	۰.۳	۶.۴	۴.۹
۱۷	جامعه جنوب آسیا برای همکاری منطقه‌ای (SARC)	۶	۹.۹	۰.۱	۰.۲	۲.۷	۳.۷
۱۸	اتحادیه رودخانه مانو (MRU)	۱	۲.۴	۰.۰۱	۰.۱	۶.۳	۶.۵
۱۹	برنامه های بین مرزی (CBI)	۰	-۰.۲	۰.۰۱	۰.۰	-۳.۹	۳.۴
۲۰	کمیته اقیانوس هند (IOC)**	۰.۰	۵.۰	۰.۰۰۰	۰.۰	-	-

* تمام اعضاء را کشورهای اسلامی تشکیل می دهد

** آمار مربوط به سال ۲۰۰۲ می باشد

ماخذ: محاسبات بر اساس اطلاعات آماری صندوق بین المللی پول انجام پذیرفته است (Direction of Trade Statistics, Year Book, 2004)

جدول (۹): وضعیت واردات همکاری‌های منطقه‌ای کشورهای عضو سازمان کنفرانس

اسلامی (۲۰۰۳)

میلیارد دلار

ردیف	نوع منطقه ای	(۱)	(۲)	(۳)	(۴)	(۵)	(۶)
		مجموع واردات	مجموع از منطقه جهانی	ارزانه یا OIC	نوع منطقه	نوع منطقه	مجموع واردات
		(۲۰۰۳)	(۲۰۰۳)	(۲۰۰۳)	(۲۰۰۳)	(۲۰۰۳)	(۲۰۰۳)
۱	ترجیحات تجاری موافقت‌نامه نظام (TPS/OIC)	۲۹۹	۱۱۳	۳۸	۳۷	۱۷.۱	۱۲.۵
۲	هشت کشور در حال توسعه (DA)	۲۹۰	۹.۷	۳.۷	۳۴	۱۸.۴	۱۱.۸
۳	سازمان همکاریهای اقتصادی (ECO)*	۱۳۰	۱۰.۶	۱.۷	۲۲	۹.۵	۱۷.۰
۴	مغربی عربی شورای وحدت اقتصادی اتحادیه (CAEU)*	۱۲۰	۶.۹	۱.۵	۲۰	۱۰.۷	۱۶.۸
۵	شورای همکاری خلیج فارس (PGCC)*	۱۳۳	۷.۱	۱.۷	۱۷	۶.۸	۱۳.۲
۶	جامعه اقتصادی افریقای (AEC)	۹۱	۸.۰	۱.۲	۱۲	۱۲.۲	۱۲.۷
۷	آسه آن (ASEAN)	۱۳۳	۳.۹	۱.۷	۱۰	۱۰.۷	۷.۸
۸	مجمع اقتصادی آسیای شرقی (EAEC)	۱۳۳	۳.۹	۱.۷	۱۰	۱۰.۷	۷.۸
۹	همکاری اقتصادی در یای سیاه (BSEC)	۶۹	۱۲.۷	۰.۹	۸	۹.۶	۱۱.۸
۱۰	اتحادیه مغرب عربی (AMU)	۳۷	۷.۵	۰.۵	۵	۸.۶	۱۳.۹
۱۱	جامعه اقتصادی کشورهای افریقای غربی (ECOWAS)	۲۵	۱۰.۱	۰.۳	۳	۱۹.۷	۱۲.۲
۱۲	کشورهای مستقل مشترک المنافع (CIS)	۱۷	۸.۵	۰.۲	۳	۵.۴	۱۵.۸
۱۳	اتحادیه پولی و اقتصادی افریقای غربی (WAEMU)*	۲۲	۱۱.۲	۰.۳	۲	۲۰.۵	۱۱.۳
۱۴	جامعه جنوب آسیا برای همکاری منطقه ای (SARC)	۱۰	۷.۹	۰.۱	۱	۱۲.۸	۱۲.۷
۱۵	بازار مشترک افریقای شرقی و جنوبی (COMESA)	۶	۶.۹	۰.۱	۱۰	۷.۲	۱۸.۳
۱۶	مرکزی اتحادیه اقتصادی و گمرکی افریقای (UDEAC)	۳	۹.۴	۰.۰	۰.۶	۱۶.۳	۱۶.۰
۱۷	اتحادیه رودخانه مانو (MRU)	۱	۵.۰	۰.۰	۰.۲	۱۴.۲	۱۴.۰
۱۸	جامعه اقتصادی کشورهای افریقای مرکزی (ECCAS)	۳	۹.۴	۰.۰۴	۰.۱	۱۶.۳	۱۶.۰
۱۹	برنامه های بین مرزی (CBI)	۱	۶.۳	۰.۰۲	۰.۱	۹.۳	۴.۸
۲۰	کمیته اقیانوس هند (IOO)**	-۲.۳	-۲.۳	-۰.۳۰	۰.۰	۲۹.۴	-

* تمام اعضاء را کشورهای اسلامی تشکیل می دهد

**آمار مربوط به سال ۲۰۰۲ می باشد

ماخذ: محاسبات بر اساس اطلاعات آماری صندوق بین المللی بول انجام پذیرفته است (Direction of Trade Statistics, Year Book, 2004)

پی نوشت ها:

مذاکرات اولیه پیرامون تشکیل این گروه انجام شده است ولی تاکنون در قالب یک بلوک تجاری مشخص هیچگونه فعالیتی نداشته اند اما بدلیل حجم نسبتاً مناسب تجاری با یکدیگر و در بین کشورهای اسلامی فعلی اعضای آن و همچنین عضویت ایران در آن، در این گزارش مورد بررسی قرار می گیرند.

۷- این موافقتنامه نظام ترجیحات تجاری کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی (می باشد که در سال ۲۰۰۴ مذاکرات پیرامون آن آغاز شده و تا زمان تهیه این گزارش (۲۰۰۵) سه دوره از مذاکرات آن انجام شده است و این مذاکرات همچنان ادامه دارد. کشورهای عضو موافقتنامه تا سال مذکور کشورهای ترکیه، ایران، پاکستان، مالزی، بنگلادش، تونس، اوگاندا، لبنان، گینه، لیبی، سنگال، کامرون، مصر، مراکش و اردن می باشد.

8- www.scsrtic.org

- 1- Organization of Islamic conferences(OIC)
- 2- www.carsicm.ir
- 3- Salvatore,D(1990); International Economics; New York; MC Graw-Hil,3rd
- 4- International Monetary Fund (IMF)

۵- کل واردات جهانی تقریباً برابر با کل صادرات جهانی می باشد در اینجا بدلیل نشان دادن سهم کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی از کل صادرات و کل صادرات جهانی ارائه شده است. هرچند در اغلب گزارش های تحلیلی از آمار واردات کشورها استفاده می شود.

۶- هشت کشور اسلامی در حال توسعه شامل ایران، پاکستان، ترکیه، مالزی، بنگلادش، مصر، اندونزی و نیجریه از اعضای گروه می باشند. لازم به ذکر است